

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ตามหลักสติสัมปชัญญะ

ACADEMIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE DIGITAL ERA BASED ON THE PRINCIPLES OF MINDFULNESS AND CLEAR COMPREHENSION

สุทธิ สวัสดิ์¹ อินธา ศิริวรรณ² พระครูโกศลพัฒนาภรณ์³

Suthit Sawaddi¹ Intha Siriwan² Phakrukosonpatthanaporn³

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author E-mail: suthit.sawa@hotmail.com

Received: 27 January 2026; Revised 25 February 2026; Accepted 19 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสติสัมปชัญญะ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ แม้เทคโนโลยีจะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนได้มหาศาล แต่ก็เปรียบเสมือนดาบสองคมที่อาจนำมาซึ่งข้อเท็จจริงและกระแสที่ฉาบฉวย หากผู้บริหารขาดการไตร่ตรองที่ดี บทความได้สังเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาโดยชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา ผ่านการบูรณาการหลักธรรมสติ (ความระลึกได้ก่อนทำ พูด คิด) และ สัมปชัญญะ (ความรู้ตัวและใช้ปัญญาพิจารณา) เข้ากับการบริหารงานวิชาการ การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำดังกล่าวขับเคลื่อนผ่าน 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจอย่างมีสติและปัญญารอบด้าน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ที่มั่นคงไม่หวั่นไหวตามกระแส 2) การบริหารหลักสูตรและการสอนด้วยความรู้เท่าทัน โดยเลือกใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบท 3) การนิเทศเพื่อพัฒนาด้วยสติไตร่ตรองและกัลยาณมิตร เปลี่ยนการจับผิดเป็นการร่วมไตร่ตรอง 4) การกำกับติดตามผลผู้เรียนด้วยความรอบคอบและเที่ยงธรรม ประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และ 5) การสร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ มุ่งเน้นความปลอดภัยในโลกดิจิทัล สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักสติสัมปชัญญะจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างถูกต้อง ป้องกันการหลงทางไปกับกระแสนวัตกรรมอย่างไร้จุดหมาย แนวทางนี้จะเปลี่ยนความท้าทายให้เป็นโอกาส ส่งผลให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ปลอดภัย และบรรลุความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล, สติสัมปชัญญะ

Abstract

This academic article aims to present the concept of academic leadership among school administrators in the digital age, based on the principles of Sati (mindfulness) and Sampajanna (clear comprehension). Amidst the rapid changes of the 21st century, where educational technology and innovation play a crucial role, technology acts as a double-edged sword. While it can immensely elevate the quality of teaching and learning, it can also bring about misinformation and superficial trends if administrators lack careful reflection. This article synthesizes a solution by highlighting that school administrators must build intellectual immunity by integrating the principles of Sati (mindfulness before acting, speaking, and thinking) and Sampajanna (self-awareness and wise consideration) into their academic administration. The application of this leadership is driven through five core components: 1) defining the school mission with mindfulness and comprehensive wisdom to establish a stable vision unwavering by passing trends; 2) managing curriculum and instruction with mindful awareness, selecting innovations that align with the educational context; 3) conducting developmental supervision with mindful reflection and the spirit of a good friend (Kalyanamitta), shifting from fault-finding to collaborative reflection; 4) monitoring student progress with prudence and fairness, critically evaluating data; and 5) creating a learning atmosphere with deep awareness, emphasizing digital safety. In conclusion, the integration of Sati and Sampajanna empowers administrators to make sound decisions in adopting technology, preventing them from aimlessly drifting with innovation trends. This approach transforms challenges into opportunities, ultimately guiding schools to become sustainable, safe learning organizations that achieve true academic excellence.

Keywords: Academic Leadership, School Administrators in the Digital Era, Mindfulness and Clear Comprehension Principles

บทนำ

การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานและ เป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารงานวิชาการคือกระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการเพื่อ พัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ และการพัฒนานวัตกรรมทาง การศึกษาให้มีประสิทธิภาพและขอบเขตของการบริหารงานวิชาการครอบคลุมหลายด้าน เช่น การพัฒนาหลักสูตร การวัดผลการเรียนรู้ และการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ในยุคดิจิทัล ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาท

สำคัญในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนการสอน (สุทัศน์ เอกา, 2561) ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการปรับใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงในยุคการศึกษา 4.0 (ปณตนนท์ เกียรติประภากุล, 2561) ภาวะผู้นำทางวิชาการจึงไม่เพียงแต่เป็นการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา แต่ยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักเรียน (บุญพา พรหมณะ, 2559)

บริบทของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการบริหารงานวิชาการที่ต้องก้าวให้ทันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคนี้ จึงมุ่งเน้นไปที่ความกล้าหาญในการนำนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) มาขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งจะเป็นผู้ริเริ่มในการนำเทคโนโลยีล้ำสมัย อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และสื่อมัลติมีเดียแบบโต้ตอบ มาบูรณาการเข้ากับโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน (Personalized Learning)

บทบาทที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารคือการเป็นผู้นำทางความคิดและผู้ชี้แนะ (Mentor and Coach) ในการกระตุ้นให้คณะครูเกิดความตระหนักรู้ เปิดรับ และมีสมรรถนะในการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องผลักดันให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ผ่านเครือข่ายดิจิทัล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ในการสร้างสรรค์สื่อเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังต้องมีบทบาทในการกำหนดนโยบายการวัดและประเมินผลที่นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยลดภาระงานเอกสารของครูผู้สอน พร้อมทั้งเพิ่มความแม่นยำและความโปร่งใสในการวัดผลผู้เรียนตามสภาพจริง (Authentic Assessment) การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Data-Driven Decision Making) จากระบบดิจิทัล ยังช่วยให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนาของงานวิชาการได้อย่างแม่นยำ

การขับเคลื่อนสถานศึกษาด้วยความก้าวหน้าทางวิชาการควบคู่ไปกับเทคโนโลยีนี้ นับเป็นภารกิจที่ท้าทายอย่างยิ่ง ผู้บริหารต้องสร้างสมดุลระหว่างการเปิดรับนวัตกรรมใหม่ๆ กับการรักษามาตรฐานทางวิชาการ เพราะถึงแม้เทคโนโลยีจะช่วยเปิดโลกทัศน์และยกระดับคุณภาพการศึกษาได้มหาศาล อย่างไรก็ตาม อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีดิจิทัลก็เปรียบเสมือนดาบสองคมที่อาจนำมาซึ่งข้อมูลเท็จ หรือกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ฉาบฉวย หากขาดการไตร่ตรองที่ดี ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ จึงเผชิญกับความท้าทายอย่างยิ่งในการคัดกรองข้อมูลข่าวสารและนวัตกรรมทางการศึกษา เหตุผลหนึ่งที่ทำให้การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาเกิดความผิดพลาดหรือไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่ควรจะเป็นนั้น เป็นสาเหตุมาจากการขาดสติในการพิจารณาบริบทรอบข้าง ไม่สามารถจำแนกแยกแยะได้ว่านวัตกรรมหรือข้อมูลใดมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างแท้จริง

ดังนั้น การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีสติรู้เท่าทัน และใช้ปัญญา (สัมปชัญญะ) ประกอบในการเสกสือและตัดสินใจ จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างรอบคอบ นำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการถูกหลอกลวงหรือหลงทางไปกับกระแสเทคโนโลยีอย่างไร้จุดหมาย การศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสติสัมปชัญญะ” จะเป็นแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้แก่ผู้บริหาร สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจและบริหารงานวิชาการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสถานศึกษาต่อไป

การบริหารงานวิชาการ

ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

พระพงษ์ สืบโสดา (2558) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างทางด้านวิชาการ ในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษาได้

นิลวรรณ วัฒนา (2558) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินการต่างๆ ของผู้บริหารในด้านวิชาการโดยเป็นกระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่มีผลต่อการ จัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ในการศึกษารุ่นนี้แบ่งขอบข่ายออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี การศึกษาและ 6) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา

ศราวุธ ทองอากาศ (2560) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญ มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมกิจกรรมตามหลักสูตรและกิจกรรมตามหลักสูตรและกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร เป็นหัวใจและงานหลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมทุกชนิดเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดี รวมทั้งการวัดผลประเมินผลด้วย ซึ่งความหมายของการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดประสบการณ์ทุกชนิดภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีลักษณะนิสัยที่ดี อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ คือ ภารกิจหลักและหัวใจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในการบริหารจัดการกิจกรรมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ขอบข่ายงานครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การทำวิจัย การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี ไปจนถึงการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านความถนัดทางวิชาการ ความประพฤติ และทักษะชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญการบริหารงานวิชาการ

วรรณกร เรืองกิจ (2558) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา ผู้บริหารและบุคลากร ในสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการสร้างผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีจริยธรรมปรับตัวให้อยู่ในสังคม เป็นคนดี มีคุณธรรม มีพฤติกรรมที่สังคมปรารถนาไว้ว่างานวิชาการเป็นงานหลัก ของการบริหารสถานศึกษาไม่ว่า สถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับ หลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจ ของสถานศึกษาซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะงานนั้น

สารินทร์ เอี่ยมครอง (2561) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นหัวใจ สำคัญของการจัดการศึกษา ในระดับสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการส่วนเรื่องอื่น เป็นงานที่สนับสนุนให้งานวิชาการประสบความสำเร็จเท่านั้น

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจและภารกิจหลักของสถานศึกษาทุกประเภท เป็นตัวชี้วัดมาตรฐานและคุณภาพที่แท้จริงของการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ งานบริหารด้านอื่นๆ ในสถานศึกษาล้วนเป็นเพียงฟันเฟืองที่คอยสนับสนุนให้งานวิชาการประสบความสำเร็จเท่านั้น

หลักและกระบวนการบริหารงานวิชาการ

นิยม รัชตะวัฒน์วินัย (2560) กล่าวถึง หลักการบริหารงานว่า วิชาการควรยึดหลักแห่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้ 1) หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยไม่เพิ่มการลงทุน นั่นคือ นักเรียน นักศึกษา สามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนด ของหลักสูตรโดยไม่ออกกลางคันเรียนเกินเวลาและเข้าเกินกำหนด 2) หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึงผลผลิตได้ตาม จุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่นคือ นักเรียน นักศึกษา มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ ทักษะ คุณภาพ

อรชนก รวมสันเทียะ และสจ๊ววรรณ ทรรพพสุ (2558) กล่าวว่า หลักการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารควรจะได้คำนึงถึงหลักการบริหาร ดังนี้ 1) การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนหรือวางโครงการ ปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่า จะต้องทำอะไรและทำอย่างไรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 2) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ชัดเจน ผู้บริหาร ต้องเข้าใจถึงเป้าหมายของสถานศึกษาว่าเป็นไปในทิศทางใดจึงจัดงาน จัดคน จัดเงิน จัดวัสดุอุปกรณ์ได้เหมาะสม 3) ต้องมีเทคนิควิธีการในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงาน ทุกประเภทย่อมต้องมีเทคนิควิธีการ ขั้นตอน และกระบวนการที่ควรจะมีระบบ มีความรอบคอบ จึงจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี 4) มีการประเมินผลงานทางวิชาการ เมื่อได้ดำเนินกิจการใดควรจะได้ มีการประเมินผลและติดตามผลเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอย่างไรก็ตาม งานวิชาการมีขอบข่าย ตามลักษณะแตกต่างกันตามภารกิจที่ปฏิบัติเป็นหลักโดยมี เป้าหมายให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการมีความรู้ความสามารถตามที่สถาบันมุ่งหวัง และเป็น การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการพึงพอใจรับการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการต้องยึดหลัก ประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้ผู้เรียนจบตามเกณฑ์และมีคุณภาพตามหลักสูตร โดยอาศัยกระบวนการบริหารที่เป็นระบบ ประกอบด้วย 1) การวางแผน ล่วงหน้า 2) การกำหนดเป้าหมาย ที่ชัดเจนเพื่อจัดสรรทรัพยากร 3) การใช้เทคนิค และขั้นตอนที่รอบคอบ และ 4) การประเมินผล เพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกและจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพและบรรลุเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษา

ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ขอบข่าย 17 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 2) ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ 3) ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา 5) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6) ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 7) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา 8) ด้านการพัฒนาส่งเสริมใหม่แหล่งเรียนรู้ 9) ด้านการนิเทศการศึกษา 10) ด้านการแนะแนว 11) ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในและมาตรฐานการศึกษา 12) ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 13) ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนา วิชาการกับสถานศึกษาและ องค์กรอื่น 14) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลครอบครัวองค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 15) ด้านการจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 16) ด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา และ 17) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมการ กระทำหน้าที่ตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ในการขึ้นหรือโน้มน้าวใจข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้าใจและเกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการและวิชาชีพที่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

บุญพา พรหมณะ (2559) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการของผู้บริหารในสถานศึกษา ในการชี้นำ ส่งเสริม สนับสนุนและโน้มน้าว จูงใจในการพัฒนางานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดภารกิจของโรงเรียนการพัฒนาการเรียนการสอน การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรและการสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

สุทัศน์ เอกา (2567) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา คือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาหลักการสอนและจิตวิทยาการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการยกระดับคุณภาพการศึกษา สามารถจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลักดันและโน้มน้าวให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนนำเอาทรัพยากร ICT นี้มาสร้างให้เกิดคุณค่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

ปณตนนท์ เถียรประภากุล (2561) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำ เพราะภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาแบบเดิมในประเทศไทยสู่การศึกษา 4.0 ผู้บริหารจะต้องบริหารให้เกิดระบบการศึกษาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยต้องมีการปรับใช้ภาวะผู้นำให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์และความรู้ความสามารถของครูและบุคลากรในสถานศึกษา

Greenfield (1989) ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง การกระทำอย่างตั้งใจที่มีจุดหมาย ที่จะพัฒนาสภาพการทำงานที่น่าพอใจและมีประสิทธิภาพสำหรับครู รวมทั้งสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่น่าพอใจและมีประสิทธิภาพต่อนักเรียน

Murphy (1989) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำทางวิชาการไว้ว่า ความเป็นผู้นำควรจะทำให้ความสำคัญของหลักสูตรเหมือนกับการสอน ในการบริหารงานวิชาการควรให้ความสำคัญของหลักการบริหารที่ยึดเอาหลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติ ดังนี้ 1) จำนวนของเนื้อหา 2) การจัดเนื้อหา 3) การจัดเรียงลำดับเนื้อหา 4) ความชัดเจนและความลึกซึ้งของเนื้อหา 5) ความหลากหลายของวิธีการ ให้ความรู้ 6) การบ้านหรืองานที่รับมอบหมาย 7) การวางแผนแนวปฏิบัติของหลักสูตร และ 8) คุณภาพของจุดประสงค์

อัจฉรา นิยมภา (2561) กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มพูนการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งอาศัยกระบวนการเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมาย และกำหนดพันธกิจการเรียนรู้ การจัดการหลักสูตรและการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาครูและการส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมการเรียนรู้โดยการโน้มน้าวใจหรือชี้แนะให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษา เข้าใจ ตระหนัก รวมพลังและสานสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนอันเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดวิสัยทัศน์ ชี้แนะ และโน้มน้าวใจบุคลากรให้ร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยครอบคลุมการบริหารจัดการหลักสูตรอย่างเป็นระบบ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 เพื่อยกระดับกระบวนการเรียนการสอนและเพิ่มพูนศักยภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการ

สมคิด สร้อยน้ำ และมณฑนา อินทุสมิตร (2554) กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถต้องมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิด โดยร่วมมือกับครูในการกำหนดเป้าหมายทางวิชาการที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ต้องติดตามผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเป็นรายบุคคลและนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนรู้อำนาจการบริหารควรมีวิสัยทัศน์ ค่านิยม และประสบการณ์ที่หล่อหลอมแนวทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ การวางกลยุทธ์ที่เหมาะสมจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ของผู้นำทางวิชาการในอนาคต พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

อัจฉรา นิยมภา (2561) กล่าวว่า ความสำคัญในบทบาทหน้าที่ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารเป็นการปฏิบัติงานตามภาระความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา ในการเป็นผู้นำทางวิชาการโดยมุ่งหมายให้เกิดคุณภาพกับผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามียุทธศาสตร์หน้าที่ภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การบริหารจัดการโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องวางแผนยุทธศาสตร์ วางแผนปฏิบัติการ มีความสามารถในการจัดโครงสร้างองค์กรที่สนับสนุนการใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการ ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้และสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจของฝ่ายต่างๆ รวมถึงการบริหารการเปลี่ยนแปลง

2. การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาต้อง มีความสามารถในการนิเทศการสอนของครู เน้นความสามารถและคุณภาพในการสอนของครู ประเมินผลการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ประสานงานหลักสูตรออกแบบสร้างและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ติดตามกำกับดูแลการใช้หลักสูตร พิจารณาเวลาการเรียนการสอนโดยทำตัวให้เห็นพบเห็นอยู่เป็นนิจทั้งในโรงเรียนและชุมชน สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และบริหารเวลา กระตุ้นให้กำลังใจครูและนักเรียนในการเรียนการสอน เพื่อเป็นการให้ความสำคัญของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

3. การบริหารตนเองทีมงานและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม จริยธรรม ยอมรับความแตกต่างทางความคิดและการกระทำของผู้อื่น คัดลอกกรอบพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน ให้มีความเป็นผู้นำความสามารถในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงานและชุมชน

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา คือ คุณลักษณะและบทบาทของผู้บริหารในการใช้ความสามารถบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาปรับใช้ผลักดัน ให้ดำเนินกิจกรรมด้านวิชาการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเกิดกับผู้เรียน

องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการสะท้อนถึงความสามารถในการบริหารจัดการงานด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารต้องมีความรู้และนำไปพัฒนาตนเองและงานวิชาการให้เกิดผลสำเร็จ ผู้นำต้องมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของงานและยึดมั่นในองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างชัดเจนต่อไป

Krug (1992) กล่าวว่า พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ แบ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ 5 องค์ประกอบครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ของผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การกำหนดพันธกิจ งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพแสดงให้เห็นว่า เป้าหมายที่มีการกำหนดไว้ชัดเจนแล้วจะต้องสื่อสารให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้าใจ การกำหนดเป้าหมายและพันธกิจนั้นจะต้องไม่ตั้งให้สูงเกินไป การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนต้องเป็นไปตามสภาพความเป็นจริงในขณะนั้น

2. การบริหารหลักสูตรและการสอน โดยการสอนถือว่าเป็นงานเบื้องต้นของโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องวางขอบข่ายของรายวิชาที่สอนและรู้ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสอนรายวิชานั้นๆ การที่ผู้บริหารมีพื้นฐานความรู้จะสามารถนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามพันธกิจของโรงเรียนได้ โดยผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นแหล่งข้อมูลและแนะนำวิธีการสอนให้กับครู และผู้บริหารควรใส่ใจและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรอย่างจริงจัง

3. การนิเทศการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในการนิเทศการสอน โดยนิเทศเพื่อพัฒนาครูมากกว่าจะเป็นเพียงการนิเทศการสอนตามสภาพปัญหา หรือเพียงเป็นการประเมินการปฏิบัติงานการพิจารณางานย้อนหลังเท่านั้น แต่ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ ผู้นำทางวิชาการต้องให้โอกาสครูในการพัฒนาตนเองและพัฒนาทางวิชาชีพ

4. การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีวิธีการที่หลากหลายในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน และต้องทำการประเมินอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารควรใช้ความรู้ ความสามารถในการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนและใช้ผลที่ได้นั้นช่วยให้ครู นักเรียนและผู้ปกครองในการพัฒนากลยุทธ์เพื่อปรับปรุงผลการเรียนการสอน

5. การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น บรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยให้นักเรียนและครูแสดงศักยภาพที่แท้จริงออกมา ซึ่งมีด้วยกันหลายวิธี เช่น การจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยและเป็นระเบียบ การจัดกิจกรรมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการสรุปความได้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การกำหนดพันธกิจที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบท การบริหารหลักสูตรและการสอนอย่างมีความรู้ความเข้าใจ และการนิเทศเพื่อพัฒนาครูอย่างมีวิสัยทัศน์ ผู้นำต้องติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพของครูและนักเรียนอย่างเต็ม

การบริหารงานวิชาการยุคดิจิทัล

สุกัญญา แคมซ้อย (2562) ให้ความหมายว่า ยุคดิจิทัลเป็นยุคที่เทคโนโลยี มีความเจริญก้าวหน้า ทำให้มีความสะดวกรวดเร็วในการสื่อสาร การส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง หรือคลิปวิดีโอ ทำให้ทุกคนสามารถ เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็วในทุกที่และตลอดเวลา รวมทั้งสามารถ เข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น เป็นโลกที่อินเทอร์เน็ตเป็นทุกสรรพสิ่ง (Internet of things) อัน

เนื่องจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สามารถเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่างๆ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่จำนวนมาก (Big data) ผ่านการวิเคราะห์ ประมวลผลอย่างรวดเร็ว ทำให้ มีความสะดวกเร็วในการใช้งาน ความเป็นยุคดิจิทัลนี้จึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ไปได้อย่างมากมาย โดยสภาพดังกล่าวนำไปสู่โอกาสอย่างมหาศาล แต่ในทางตรงกันข้ามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้อีกมากมายด้วยเช่นกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และทำให้เกิดสภาวะการแข่งขันสูงขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่สำคัญคือส่งผลให้คุณลักษณะเด็กเปลี่ยนไป

กัณฑ์มล วราสุนันท์ (2562) ให้ความหมายว่า ยุคดิจิทัลเป็นยุคที่มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ อีเมล แอปพลิเคชันมือถือ และเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารอื่นๆ มาอำนวยความสะดวกในการทำงานและชีวิตประจำวันทำให้การทำงานใช้เวลาน้อยลง เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ข้อมูลข่าวสารกระจายไปอย่างรวดเร็วมีการเชื่อมต่อของโลกเพิ่มมากขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพราะต้องสามารถรับข้อมูลข่าวสารวิชาการต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีการวิเคราะห์สถานการณ์ของข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัยและเชื่อถือได้ เพราะความสำคัญของงานวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ และสนับสนุนการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาทั้งคน เครื่องมือ สื่อ และโปรแกรมต่างๆ โดยนำปัจจัยเหล่านั้นมาสนับสนุนความสำเร็จการทำงาน ที่ทันสมัย รวดเร็ว แม่นยำ เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมายและสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสติสัมปชัญญะ

พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่ocha สุภโท) (2553) ได้ให้ความหมายของสติไว้ว่า สติ คือ ความระมัดระวัง รู้อยู่ว่าขณะนี้เราทำอะไรอยู่ สติสัมปชัญญะ คือ รู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ ระได้ถึงความรู้สึกที่เกิดในจิต ระลึกได้ว่ากำลังพูดหรือกำลังทำอยู่และต้องประกอบด้วยปัญญา หรือมีปัญญา เกิดร่วมด้วยอยู่เสมอ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2546) ได้ให้ความหมายของสติสัมปชัญญะไว้ว่า สติ และสัมปชัญญะ หมายถึง ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้ตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท

พุทธทาสภิกขุ (2528) ให้ความหมายของสติไว้ว่า สติ แปลว่า เล่น การเล่น เป็นการเล่นของความรู้ เล่นมาแห่งความทรงจำ สติเป็นเครื่องขนส่ง หากเรามีปัญญามาก หรือความจำมาก แต่เล่นมาไม่ทันกับเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น นั่นคือไม่มีสติ สติจึงเป็นเครื่องขนส่งความรู้ความจำมาใช้ให้ทันเวลาที่เกิดขึ้น

หลวงพ่อเทียน จิตตสุโข (อึ้งใน คำพอง สมศรีสุข, 2546) ให้ความหมายของสติไว้ว่า การเจริญสติ คือ การมีสติกำหนดรู้ ดูการเคลื่อนไหว ดูใจนึกคิดให้เป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่องซึ่งทำได้ในทุกอิริยาบถ เมื่อความคิดเกิดขึ้น เรารู้เท่าทันความคิดนั้น ความคิดก็จะหยุด จะไม่คิดต่อ ไม่ปรุงแต่งต่อให้

เป็นทุกข์ เพราะเรารู้เท่าทันมันว่าความคิดเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปด้วยตัวของมันเอง ทุกข์ก็จะลดลงและหมดไปในที่สุด

สติกับสัมปชัญญะ เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลกันและกัน หมายความว่า เมื่อสติระลึกขึ้นมาได้แล้วว่าจะทำอะไรจะทำอะไรจะทำอะไร ก่อนลงมือทำก็รู้ พอลงมือทำก็รู้ตามสภาวะตามความเป็นจริงที่กำลังทำ กำลังพูด และกำลังคิด สติและสัมปชัญญะจึงเป็นธรรมที่มีอุปการะมากและเป็นธรรมที่มาคู่กันเสมอที่จะช่วยเหลืออุดหนุนให้กิจการทุกอย่างสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้หากขาดคุณธรรม 2 ประการนี้แล้ว จะทำอะไรต่าง ๆ ย่อมมีความผิดพลาดเสียหาย แต่ถ้ามีคุณธรรมคือ สติและสัมปชัญญะแล้วจะทำอะไรต่าง ๆ ได้ผลดีและไม่พลาด ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ทำพุทธานุสสติด้วยการมีสติ คือ ระลึกได้และสัมปชัญญะ คือ รู้ตัวว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์กำกับอยู่เสมอ คือ ก่อนทำก่อนพูดและก่อนคิดก็ให้มีสติระลึกเสียก่อน และขณะที่กำลังทำกำลังพูดและกำลังคิดก็ให้รู้ตัวอยู่เสมอว่า ทำอะไรอยู่ แต่เมื่อทำอะไรก็ตามไม่ควรรีบร้อน ควรไตร่ตรองให้รอบคอบ ทำด้วยความสุขุม สติจึงจะเกิดทันและได้ผลเพิ่มขึ้น

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสติสัมปชัญญะ

กระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลที่รวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เหนือกว่าเพียงทักษะทางเทคโนโลยี นั่นคือการบูรณาการหลัก “สติสัมปชัญญะ” เข้ากับการบริหาร เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา ตัดสินใจด้วยความรู้เท่าทันและรอบคอบ นำพาองค์กรสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างยั่งยืน ผ่านการขับเคลื่อนใน 5 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดพันธกิจอย่างมีสติและปัญญารอบด้าน

ในยุคดิจิทัลที่กระแสความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นรวดเร็ว การกำหนดพันธกิจของผู้บริหารสถานศึกษาต้องเริ่มจาก “สติ” ที่ระลึกถึงรากฐานและเจตนารมณ์ของสถานศึกษา ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสเทคโนโลยีจนเสียจุดมุ่งหมายหลัก ผสมผสานกับ “สัมปชัญญะ” หรือปัญญาที่รู้รอบด้านในการพิจารณาบริบทแวดล้อมและข้อมูลสารสนเทศ (Big Data) เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความรู้ตัวทั่วพร้อมในการสื่อสารเป้าหมายนั้นให้บุคลากรเข้าใจอย่างถ่องแท้ สร้างความตระหนักร่วมกัน เพื่อให้ทิศทางขององค์กรขับเคลื่อนไปอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของความจริงและความเป็นไปได้

2. การบริหารหลักสูตรและการสอนด้วยความรู้เท่าทัน

การบริหารงานวิชาการต้องอาศัยความรู้เท่าทัน ซึ่งเกิดจากสติที่ระลึกได้ว่าเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือ และสัมปชัญญะที่รู้ตัวว่าสิ่งใดคือสาระสำคัญของการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ปัญญาพิจารณาคัดเลือกนวัตกรรมและเนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับจริยธรรมและความจำเป็นของผู้เรียน มิใช่เพียงทำตามกระแสสังคม การรู้เท่าทันจะช่วยให้การตัดสินใจนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีวิจารณญาณ มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การสอนได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การนิเทศเพื่อพัฒนาด้วยสติไตร่ตรองและกัลยาณมิตร

การนิเทศในวิถีใหม่ต้องเปลี่ยนจากการจับผิดเป็นการไตร่ตรองร่วมกัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาใช้สติในการรับฟังและสังเกตการณ์สอนโดยปราศจากอคติ และใช้สัมปชัญญะในการ

วิเคราะห์ปัญหาและให้ข้อเสนอแนะด้วยความเมตตาและปรารถนาดี (กัลยาณมิตร) การมีสติกำกับจะช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ลดความขัดแย้ง และกระตุ้นให้ครูเกิดการตื่นตัวที่จะพัฒนาตนเอง แสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้านเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ด้วยความมั่นใจ ภายใต้การสนับสนุนที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและรู้เท่าทันสถานการณ์

4. การกำกับติดตามผลผู้เรียนด้วยความรอบคอบและเที่ยงธรรม

การวัดและประเมินผลต้องตั้งอยู่บนฐานของความรอบคอบ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้สติในการพิจารณาข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่หลากหลายและซับซ้อน และใช้สัมปชัญญะในการแปลความหมายข้อมูลเหล่านั้นอย่างเที่ยงธรรมตามความเป็นจริง โดยไม่ด่วนสรุปจากตัวเลขเพียงอย่างเดียว การติดตามผลด้วยความรู้ตัวจะช่วยให้มองเห็นพัฒนาการและปัญหาที่ซ่อนอยู่ของผู้เรียนแต่ละคน นำไปสู่การวางแผนช่วยเหลือและส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนได้อย่างตรงจุด ทันทีที่ และสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. การสร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้

องค์ประกอบสุดท้ายคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านความตระหนักรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีสติรู้อยู่เสมอถึงบรรยากาศทางกายภาพและทางอารมณ์ภายในโรงเรียน รวมถึงความปลอดภัยในโลกดิจิทัล (Digital Safety) และใช้สัมปชัญญะในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัย อบอุ่น และกระตุ้นแรงบันดาลใจ การรู้ตัวทั่วพร้อมจะช่วยให้ผู้บริหารสัมผัสได้ถึงความต้องการของครูและนักเรียน สามารถจัดอุปสรรคและส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการแบ่งปัน ทำให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งความสุขทางวิชาการอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสติสัมปชัญญะชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของความสำเร็จ นอกจากการมีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี แล้ว จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการ “สติ” และ “สัมปชัญญะ” เข้าสู่กระบวนการบริหารทั้ง 5 องค์ประกอบอย่างกลมกลืน ตั้งแต่การกำหนดพันธกิจด้วยปัญญา การบริหารหลักสูตรอย่างรู้เท่าทัน การนิเทศด้วยไมตรีจิต การกำกับติดตามอย่างเที่ยงธรรม ไปจนถึงการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูล หลักธรรมนี้เปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถคัดกรองกระแสความเปลี่ยนแปลงและตัดสินใจวางกลยุทธ์ได้อย่างรอบคอบ โดยยึดประโยชน์ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะแปรเปลี่ยนความท้าทายของโลกดิจิทัลให้เป็นโอกาสในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความสุข ปลอดภัย และสามารถบรรลุความเป็นเลิศทางวิชาการได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางบริบทโลกที่ผันผวน แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล
ตามหลักสติสัมปชัญญะ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). คู่มือครูการปฏิบัติงานข้าราชการครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ปณตนนท์ เถียรประภากุล. (2561). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(2), 1-15.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท). (2553). อุปลมณี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2528). สติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์.
- สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า. (2553). ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ใหม่. กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.เอ็น. การพิมพ์.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมคิด สร้อยน้ำ และมณฑนา อินทุสมิตร. (2554). บทสรุปและประเด็นสำหรับการศึกษากภาวะผู้นำในอนาคต ภาวะผู้บริหาร. เอกสารการประชุมสัมมนา เรื่องผู้บริหารกับการปฏิรูปการศึกษา (โครงการปริญญาเอก สาขา บริหารการศึกษา). 2/3 -72/3-8. 4 กรกฎาคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อัจฉรา นิยามภา. (2561). ภาวะผู้นำทางวิชาการ ศักยภาพผู้บริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: วิสตาอินเตอร์พรีน.
- สุทัศน์ เอกา. (2567). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานศึกษา. แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/1168898606519214/> สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2567.
- กันต์กมล วราสุนันท์. (2562). การศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- คำพอง สมศรีสุข. (2546). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม: ศึกษากรณีการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวของหลวงปู่เทียมน จิตตสุโข. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันราชภัฏเลย.
- นิยม รัชตะวัฒน์วินัย. (2560). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิลวรรณ วัฒนา. (2558). การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญพา พรหมณะ. (2559). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พระมหาธรรมทส ขนติโพล (พีชจันทร์). (2560). ศึกษาการประยุกต์ใช้สติเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงทางอินเทอร์เน็ต. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พีระพงษ์ สืบโสตา. (2558). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรรณกร เรือกิจ. (2558). แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ศราวุธ ทองอากาศ. (2560). การศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

- สารินทร์ เอี่ยมครอง. (2561). แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในจังหวัดชัยนาทสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- อรชนก รวมสันเทียะ และสัจจวรรณ ทรรพวสุ. (2558). การบริหารงานวิชาการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- Devid Greenfield. (1989). Effective School and Effective Teachers. Boston: Allyn and Bacon.
- J. Murphy, (1999). Education Administration: A Decade of reform. Thousand Oaks: California: Sage.
- Krung S. (1992). Developing social skills New York: University of L. Illinois.